Schitteren en schuilen

Jimladream, het leven van een bipolaire dichter

Colofon

ISBN: 978 94 6365 758 7
1e druk 2025
© Gedichten: Jacobus Q. Smink
© Proza: Marian Hulshof - www.marianhulshof.nl
Vertaling Fries-Nederlands van de poëzie: Marian Hulshof

Uitgeverij Elikser
Ossekop 4
8911 LE Leeuwarden
www.elikser.nl

Printwerk: CSL digitaal B.V.
Redactie: Andries de Haan
Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra
Foto voorzijde: Jos Lammers
Genre: levensverhaal en bloemlezing gedichten

Dit boek is mede tot stand gekomen met steun van:
- Provincie Friesland voor de vertaling van het proza in het Fries en voor de uitgifte.
- Ottema Kingma Stichting voor onderzoek en de vertaling van de gedichten in het Nederlands.

Provincie Fryslân
Ottema Kingma Stichting

provinsje fryslân
provincie fryslân

OKS
Ottema-Kingma Stichting

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Schitteren en schuilen

Jimladream, het leven van een bipolaire dichter

Marian Hulshof & Jacobus Q. Smink

Elikser
UITGEVERIJ

Jacobus draagt de gedichten op aan:

Mijn ouders | myn âlden *Siemen Smink (1925-2007) en Romkje Eppinga (1926-2011)*

Mijn vrouw *Anja Scholtes (1964-2010)*

Marian draagt het proza op aan:

Jacobus Q. Smink (1954-2024)

Vraag me niet wat echt gebeurd is. Ik weet niet meer wat echt gebeurd is. Vanaf het moment dat je hebt geschreven over iets wat echt is gebeurd, is het echt gebeurde beschadigd … De feiten zijn niet langer beschikbaar.'

Lore Segal (2024)

'De dingen in het leven die we het liefst willen verbergen, zijn ook de meest universele. Ze benoemen, geeft contact en verbinding met anderen. Expressie is een remedie tegen depressie.'

Francine Oomen (2023)

Privacy

Om de privacy te waarborgen, worden in dit boek alleen ervaringen en feiten vermeld die door Jacobus, familieleden en andere betrokkenen zijn verteld, waarbij verklaard is dat publicatie toegestaan is, of die elders openbaar verkrijgbaar zijn. Bij twijfel is toestemming van de betrokkenen gevraagd.
Indien iemand van mening is dat de privacy geschonden is, meld dit dan bij de uitgever.

Inhoud

Voorwoord 13
Aan Jacobus 17

1 Jong (1954-1977) 19

Ma en pa 19
Omketsje (1968) 25
Broers en zussen 27
Verliefd (1969) 28
Vitrines met porselein (1973-1977) 31

2 Vader Jacob (1977-2003) 35

Verrukking (1977) 35
Obsessie (1984) 39
Witte uitlaat (1988) 42
Ze lacht (1988) 48
Een beetje meer pit (1990) 49
Romy (1992) 51
Motor (1996) 54
Gezang in huis (1998) 57
Redactievergaderingen van Hjir (1997-2000) 60
Huiselijk geweld (2003) 62

3 Geestelijke buiteling (2003-2011) 67

Depressie (2004) 67
Engelse schone (2005) 71
Open deuren (2006) 74
Sondelfal (2009) 80
Is anything wrong (2010) 86
Mongool (2011) 87

4 Werkloos (2011-2018) 91

Talkpoeder (2011) 91
Hongaars avontuur (2012) 95
Rechtszaak (2013) 98
Gysbert Japicxpriis (2013) 102
Vakantie en lolly's (2014) 107
Daklozenopvang (2015) 109
Se non è vero, è ben trovato (2016) 111
Psychiater (2017) 115
Tirade (2018) 118
Geld (2018) 118
Famke (2018) 120
Bakstenen (2018) 122

5 Ontmoeting met de dood (2018-2021) 125

Ziekenhuis (2018) 125
Revalidatie (2018) 128
Bloedneus (2019) 131
Vijfenzestig jaar (31 januari 2019) 134
Astronautenvoer (2019) 140
Nana Mouskouri (april 2019) 141
Kinderwens (oktober 2019) 143
Verschijnen en verdwijnen (13-20 oktober 2019) 144
Occupy (2019) 147
Iets verkeerds (22 oktober 2019) 153
Manische mails (29 oktober 2019) 156
Drie regels (december 2019) 158
Het lot van de Peugeot (2020) 159
Ezel en/of boer (2020) 161
Afscheid van Eindhoven (april 2020 - december 2021) 163

6 Terug naar Sondel (vanaf 23 december 2021) 169

Tiny house (2022) 169
Polonaise (2022) 171
Zorgpakket (2022) 172
Alcohol en nicotine 173
Cannabis 174
In het reine (2023) 177
Vertrouwd samenzijn (2022-2023) 181
Spirituele school (2023) 182
Nondeju (2023) 184
Kerk (2023-2024) 187
Geen 'morgen' meer (2024) 189
Begrafenis (2 februari 2024) 191

7 Terugblik 195

Gedichten 199

Personen die genoemd worden 301
Geïnterviewde personen 301
Geraadpleegde literatuur 302
Geraadpleegde websites (selectie) 303
Van Jacobus Q. Smink verscheen eerder 304
Van Marian Hulshof verscheen eerder 305
Dankwoord 307

Voorwoord

De gedichten van Jacobus Quiryn Smink zijn de sleutel tot zijn leven, een leven met grote pieken en dalen. Wij leerden elkaar kennen in 1973 tijdens onze studie Nederlands in Groningen. In 2019 begon ik op eigen initiatief te werken aan een biografie over hem, omdat ik mij realiseerde dat dit verhaal behouden moet blijven. Het is belangrijk voor de literatuurgeschiedenis én als beschrijving van de effecten van een stoornis. Jacobus was ingenomen met het idee dat er een levensverhaal over hem zou verschijnen. Het schrijven werd bemoeilijkt door zijn bipolaire stoornis, waardoor het voorkwam dat ik van Friesland naar Eindhoven reisde om hem te interviewen en onverrichter zake terugkeerde doordat hij plotseling in de crisisopvang terechtgekomen was. Vanaf eind 2021 kwam er regelmaat in zijn leven.

Poëzie

In de lente van 2023 verraste Jacobus mij met een verzoek. 'Zou jij een bloemlezing willen samenstellen met mijn gedichten en zou je ze in het Nederlands willen vertalen?' Ik begrijp de Friese taal voldoende om een selectie uit zijn gedichten te maken. Maar het vertalen van Jacobus' associatieve poëzie van het Fries naar het Nederlands zou voor mij, als geboren Gelderse, een uitdaging zijn, hoewel ik al ruim dertig jaar in Friesland woon. Ik stemde toe, omdat ik het een spannende onderneming vond.

Jacobus heeft de vertalingen nauwgezet gecontroleerd. Soms riep een vertaling discussie op, maar bij meningsverschillen had Jacobus het laatste woord. We zagen af en toe een Frisisme door de vingers vanwege het rijm, metrum of ritme. Ook uit de dichtbundel *Ezel en/of boer*, die bijna voltooid was, is een selectie gemaakt.

We besloten de bloemlezing te combineren met het levensverhaal, waarmee ik vier jaar eerder begonnen was.

Proza

Doel van het levensverhaal is de bron te beschrijven van waaruit de gedichten van Jacobus zijn ontstaan. De bron is nauw verweven met

zijn bipolaire stoornis, die maakte dat hij ongeremd dichtte over zijn zielenroerselen. De literaire feiten zijn gerespecteerd, maar de persoonlijke omstandigheden zijn op sommige plekken aangepast om de privacy van betrokkenen te waarborgen. Enkele mensen kregen een andere identiteit in dit boek. De loop van de gebeurtenissen is belangrijker dan alle details. Voor het grotere publiek zorgt kennis over de context van de gedichten voor een beter begrip. Dankzij het levensverhaal en de vertalingen worden de gedichten van Jacobus voor Nederlandstaligen toegankelijk en voor Friestaligen begrijpelijker.

Jacobus was een complex persoon, een bijzonder mens, die een leven heeft geleid met vele niet-alledaagse facetten. Hij was een getalenteerd dichter, wiens genereuze karakter overschaduwd werd door een stoornis die gediagnosticeerd werd toen hij vijftig was. Hij was vaak onvoorspelbaar en onberekenbaar, zowel voor als na de diagnose. Als het ging om het aantrekken of afstoten van mensen kende hij weinig grenzen, waardoor hij slachtoffers maakte. Er waren mensen die niet wilden meewerken aan dit boek vanwege het beladen verleden.

Het levensverhaal is grotendeels gebaseerd op interviews met Jacobus, met familieleden en vrienden. Hij heeft mij het vertrouwen geschonken om alles te bespreken en ik heb samenhang aangebracht in het verhaal. Voor Jacobus was het vertellen van zijn levensgeschiedenis belangrijk om in het reine te komen met zijn verleden. Het verhaal zat dicht op zijn huid. Bij enkele passages schaamde hij zich diep. Daarnaast wilde hij de onredelijke kanten van zijn gedrag verklaren voor de buitenwereld. Ik schrijf als een betrokken rapporteur die haar eigen accenten legt zonder te oordelen of vergoelijken.

Het boek bestaat uit zes hoofdstukken, in overeenstemming met het aantal kinderen dat hij heeft. Een zevende kind had hij graag willen hebben. Daarom is een korte terugblik op zijn leven toegevoegd als hoofdstuk 7. Hij hield erg van getallensymboliek.
Het verhaal geeft een beeld van de man achter de dichter Jacobus Q. Smink. Proza en poëzie maken dit tot een boek van ons samen.
Op 27 januari 2024 is Jacobus overleden. We waren net klaar met het

bespreken van de poëzieselectie, de vertalingen en de prozateksten gebaseerd op zijn verhalen. Onze laatste werkbespreking vond één dag voor zijn overlijden plaats. Zijn levensverhaal heb ik aan hem voorgelezen. Daar genoot hij van.

Verschillen met de Friese uitgave

Deze biografie kwam eerder uit in het Fries. In de Nederlandse uitgave zijn enkele aanvullingen en toelichtingen opgenomen die afwijken van de Friese uitgave. Het betreft de volgende wijzigingen:

- In 1977 tot 1980 volgde Jacobus de studie MO-A Fries. Daarover is informatie toegevoegd.
- Over redactievergaderingen van Fries literair tijdschrift Hjir in de jaren 1997 tot 2000 is informatie toegevoegd.
- In 2011 kwam de Friese vertaling door Jacobus van Patrick Süskind *Oer leafde en dea* uit. De gang van zaken rond deze vertaling en toelichting op Jacobus' verwantschap met Süskind is toegevoegd.
- Bij het jaar 2020 wordt verklaard waarom er geen citaten van de hoofdredactie van het Friese literaire tijdschrift *Ensafh* zijn opgenomen in het boek.
- Aan het eind van hoofdstuk 5 wordt beschreven hoe Jacobus' altruïstische karakter het in 2021 voor hem moeilijk maakte om Eindhoven te verlaten.
- Enkele onvolkomenheden zijn eruit gehaald.

Leeuwarden, 2025
Marian Hulshof

Aan Jacobus

Jouw gedichten zijn een emotioneel landschap van jezelf. Ze zijn geschreven met veel zelfspot, humor en beeldend vermogen. Tijdens het schrijven was het bij iedere dichtbundel die ik opensloeg spannend welke schakel aan jouw levensverhaal zou worden toegevoegd. Je gedichten zijn van een ontroerende openhartigheid, soms schaamteloos en ontremd. Niet zelden houd je jezelf een spiegel voor.
Je bent in vervoering van vrouwen, van je kinderen en van het dorp uit je jeugd. Sommige gedichten zijn een schreeuw om hulp, in andere breng je een zware depressie onder woorden. De zorgzame echtgenoot, vader en vriend komen tevoorschijn, maar ook huiselijk geweld, een scheldpartij of het genot van vloeken. Boeiend om te lezen is wat er door je hoofd gaat als je gearresteerd wordt wegens wangedrag en in de politiecel belandt. Vrouwen verleid je; zelfs bij je vrouwelijke psychiater ben je een charmeur. Vrouwen zijn jouw onuitputtelijke inspiratiebron, die niet droogvalt zolang je leeft. Je bezingt ze als muze, ze blijven muze als de liefde eindigt. Je zegt: 'Ik moet een vrouw om mij heen hebben.' Terwijl ik dit boek aan het schrijven ben, draag je voortdurend nieuwe geliefden aan die in dit verhaal verwerkt moeten worden. Zonder vrouwen zou jouw poëzie niet bestaan.
Zonder bipolaire stoornis evenmin. Die draag je je hele leven al met je mee. Je beschrijft nauwgezet wat daarvan het effect is op jou: toppen en dalen, liefde en verlies, triomf en worsteling in al hun schakeringen. Je hebt je stoornis vervloekt en omarmd. Anderen zijn er slachtoffer van geworden, jijzelf eveneens. Over je slachtoffers heb je intense spijt.
Je stoornis bracht grensoverschrijdend gedrag en verslavingen met zich mee. Veel gedichten zijn geschreven onder invloed van joints. Dat was jouw zelfmedicatie. Vaak maakte je keuzes waarvan je omgeving zei: 'Doe dat niet.' Juist door wél in penibele situaties te stappen, stroomde het bloed door jouw dichtaderen. Ze vormden de bron voor openhartige gedichten.
De periode van 2018 tot 2024 komt uitgebreid aan bod in dit boek. Enerzijds doordat ons contact na tientallen jaren van afstand intensiveerde, waardoor ik meemaakte hoe turbulent jouw leven was. Anderzijds doordat je een kentering meemaakte: je kwam in je diepste crisis terecht. Zonder

ingrijpen van je zussen zou je die niet hebben overleefd. Na veertig jaar 'om útens' te hebben geleefd, keerde je in 2021 terug naar Friesland, de biotoop van een Fries dichter. Je gaf jezelf de kans enkele jaren aan je leven toe te voegen.
Dichtkunst bepaalt je levensritme. Als ik jou 's avonds om tien uur vertalingen van jouw gedichten stuur, heb je ze de volgende ochtend om acht uur gecorrigeerd. Zelfs met je zwakke gezondheid. Altijd beleef je gebeurtenissen op twee niveaus: fysiek en metafysisch. Geliefde vrouw wordt muze, manie en depressie worden bron voor nieuwe gedichten. Je streven is de kleinste glimp van het hogere te pakken, voordat die wegglipt in het onderbewuste. Jouw inspanningen zijn beloond met de Gysbert Japicxpriis, de kroon op je werk.
Ik ben geïnfiltreerd in jouw leven. Je hebt me daarin gestimuleerd. Geen enkel onderwerp was taboe. Gaandeweg kreeg ik steeds meer van jouw ziel te zien. Onze samenwerking was voor mij verrijkend. Daarom draag ik het boek op aan jou.

Marian Hulshof

1 Jong (1954-1977)

Ma en pa

paaske/pasen. *Apàrte fersen* (1983), p. 14
koltrui/coltrui. *Ensafh*, 28 september (2021)

Op 31 januari 1954 wappert de vlag op de kerktoren in Sondel. Er is een jongetje geboren in de Beuckenswijkstraat, en prinses Beatrix is jarig.
Romkje is achtentwintig als haar vierde kind geboren wordt, haar man Siemen negenentwintig. Ze noemen hem Jacobus, naar twee broers van Romkje waarvan er een jong gestorven is. Siemen zegt: 'We hebben er maar eentje tussen zitten voor wie de vlag op de toren hangt.' Jacobus heeft die opmerking van zijn vader altijd leuk gevonden.
Romkje Eppinga komt uit een gezin met acht kinderen. Siemen Smink heeft alleen een zus, Tiertje, die op 27-jarige leeftijd overlijdt, Siemen is dan twaalf. Hij is bedrijfsopvolger op de boerderij van zijn ouders, een melkveehouderij en paardenfokkerij. Veel boerderijen in Sondel en omgeving zijn eigendom van mevrouw Heldring, telg uit een geslacht van bankiers, die een stadsvilla in Groningen bewoont. Ook de boerderij van de familie Smink is haar eigendom. 's Zomers neemt mevrouw Heldring haar intrek in haar zomerverblijf aan de Sondelerleane. Ze gaat dan bij diverse boeren langs om een kijkje te nemen en om de pacht te innen. Sommige boeren ontvangt ze thuis om de pacht te innen. Begin jaren zestig koopt Siemen de boerderij.
Rond 1880 moeten er in de omgeving veel bomen hebben gestaan, want in die tijd zijn er enkele boswachterswoningen gebouwd die nog steeds worden bewoond. Waarschijnlijk stonden de bomen rond slot Beuckenswijk, dat in 1885 werd afgebroken. In Tresoar, het Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum, is over het slot een melding van 24 februari 1885 te vinden waarin sprake is van 34 percelen houtgewas met zware en hoogstammige eiken en iepen, alsmede lindes, kastanjes, esdoorns, populieren en sparren. Wie nu door Sondel komt, ziet zo ver het oog reikt grasland afgewisseld met boerderijen. Eén enkele terp met kerk steekt boven het vlakke land uit.